

Wij leven in de jaren van de grote vermenigvuldiging der identiteiten. Voor mij vormt dat een probleem. Het is mijn stellige overtuiging dat zoiets als identiteit niet bestaat.

Een mens is van alles en dat van alles verandert onophoudelijk. Je lijkt nog het best op zo'n grote sneeuwbal die de berg afrolt, in zijn vaart bomen, struiken, hekken, halve hutten, gemzen, verraste skiërs en andere ongerechtigheden meesleurend, steeds sneller en altijd recht de afgrond in.

Identiteit.

Ik ben dertig jaar zelfstandig schrijver, maar daarvoor was ik, door dom toeval, journalist en nog eerder wetenschappelijk onderzoeker, dat laatste zonder veel succes. En dáárvoor scholier. En tussendoor een flink jaar werkloos. Dan zoek je werk en een oude schoolvriend stopt je een examenformulier voor journalist toe bij de openbare omroep. Ja, dat ging toen met examens. Was die vriend niet langs gekomen, geen journalist. Voor dergelijke examens blok je de ziel uit je lijf, maar het zou van hoogmoed getuigen mocht je denken dat je niet dat ene onsje geluk mee moet hebben. Bijvoorbeeld zo. Een onderdeel van het journalistenexamen was een verhandeling. Je kon kiezen uit zes titels. Eén titel was die van het onderzoek dat ik aan de universiteit had gedaan. Domweg geluk dus, in het Brussels hebben ze daar een ruwer woord voor. De slaagkans in het journalistenexamen was één procent.

U ziet het, mensen kunnen hun eigen leven maar zeer gedeeltelijk sturen. Een beetje zelf beslissen, dat is er wel bij, af en toe. Minder dan we zelf graag willen geloven. Mocht er dus zoiets als identiteit bestaan, dan zou die hoofdzakelijk een samenraapsel zijn van eigenschappen waarop wij zelf geen enkele invloed uitoefenen. Maar dergelijke eigenschappen én de eigenschappen die we zelf denken te verwerven, verschuiven tijdens ons leven, keer op keer. Daar komt bij dat onze ideeën over onszelf, of liever, onze illusies over onszelf en ons verleden, de hele tijd mee verschuiven. Nee, identiteit, weg ermee.

Ik heb nog twee, wel, zware bezwaren tegen de zinsbegoocheling identiteit. Ze zijn van praktische en politieke aard.

De zelfverklaarde of aangeprete identiteiten vormen zich razendsnel om tot verschansingen die omringd – of moet ik zeggen omsingeld – worden door andere identitaire verschansingen. Je bekijkt je medemensen niet meer, je beloert hen. Bij het geringste geluid dat mogelijk verdacht zou kunnen klinken, schreeuw je moord en brand. Je voelt jezelf constant het voorwerp van een potentiële aanval. Een opmerking

van je naaste buur, die toevallig een keertje slecht heeft geslapen, wordt een vuurpijl. Een woord dat jij beledigend vindt, wordt een kanonschot.

In de politiek leidt dat tot patstellingen. Blokkeringen. Stellingenoorlogen. Je ontmoet niet langer mensen met een andere mening, je ontmoet zelfs geen politieke tegenstanders meer, nee, wie het niet met je eens is, is je vijand en die zul je bestrijden met alle middelen die vandaag de dag ter beschikking staan. Alleen heb je niet in de gaten dat je met hand en tand je eigen zinsbegoocheling aan het verdedigen bent door een andere zinsbegoocheling aan te vallen. Erger, een wirwar van over elkaar struikelende zinsbegoochelingen die een toevallig iets verschillende wirwar halsstarrig uitsluiten.

In 1995, achtentwintig jaar geleden dus, nodigde het Vlaams Parlement mijn ex-collega bij de omroep, mededichter en helaas te vroeg overleden vriend Jef Lambrecht officieel uit om de vergaderde verkozenen toe te spreken. In een erudiet en bij vlagen profetisch betoog had hij het, naast honderden andere dingen, over schotelantennes en internet. Ik citeer:

Toen kwam de schotelantenne en begon men te kijken naar andere zenders. Even snel als de wereld integreerde, veranderde hij in een archipel van macro- en microgemeenschappen. Het internet deed de rest. Elk van de applicaties die men sociale media noemt, is een subcultuur van de globalisering die eindeloos vertakt in kleinere groepen, stammen, affiniteiten, virtuele families, vriendschappen en vijandschappen. Ik tweet dus ik ben. Virtuele communicatie drijft tot geldingsdrang. In eindeloze varianten weergalmt dat iedereen recht heeft op mijn mening.

Einde citaat.

Ik voeg eraan toe: en mijn mening is onbetwistbaar, want een weerspiegeling van mijn sacrosancte identiteit.

Identiteit.

Over tien dagen zal ik eenentwintig jaar opa zijn. Totaal toeval. Gelukkig toeval? Tot nu toe zeker wel, ja. Onverdeeld gelukkig.

Maar ik mag niet te veel aan de toekomst denken. Niet aan de mijne, mij rest nauwelijks nog toekomst. Ik heb het over de lange, lange toekomst van mijn kleinkinderen en bij uitbreiding, over die van alle kleinkinderen. Als ik de berichten over onze aardbol lees en hoor en zie op televisie, via de radio of in de krant, aan sociale media weiger ik mee te doen, dan bekruipen me angst en schaamte.

Welke erfenis laat mijn generatie hun achter, behalve, in het beste geval, wat miserabele centen op een spaarrekening? Wij hebben zoveel meer verleden dan onze kleinkinderen. Dat verleden oogt niet fraai.

Nu de aarde langzaam, maar steeds sneller begint te koken, nu het waanzinnig ingewikkelde samenwriemelen van geleedpotigen, reptielen en zoogdieren in ijlt tempo aan het verlammen is, nu van Californië tot Siberië en Berlijn eeuwenoude wouden laaien als torenhoge toortsen, nu een plastic dodenrijk vele malen groter dan Frankrijk heerst over de wereldzeeën, kan ik niet anders dan me afvragen, wie heeft ertoe bijgedragen dat die planetaire plagen niet te stuiten zijn?

Mijn generatie.

Dag in dag uit, jaar in jaar uit, door ons hele lange, vreedzame, gelukkige leven heen, hebben wij even blind als geestdriftig de huidige rampen mee opgestapeld.

Mijn generatie.

Is onze inborst dan zo boosaardig? Heeft een mens dan niet het recht een leven te slijten in welvaart en rust? Tot voor kort zou ik zonder aarzelen hebben geantwoord: natuurlijk heeft een mens dat recht, tenminste, op voorwaarde dat we zwarte armoede en bulkende rijkdom uit de wereld schoppen.

Dat kan ik niet langer antwoorden.

Kijk, de organisatie Grootouders voor het klimaat heeft me gevraagd om mee op te stappen in de betogingen die zij af en toe organiseren. Je wandelt dan achter een spandoek, samen met andere zelfbewust glimlachende grijsaards. Ik zal het blijven doen zolang ik kan, al was het maar om al de schitterende jongeren aan te moedigen die stormlopen tegen de klimaatboosdoeners. Zelf stormlopen op mijn leeftijd zou slechts de lachlust opwekken, vooral als ik spartelend uitglijd.

Maar mij bekruipt de twijfel.

Zou het ondenkbaar zijn dat onze godvergeten aanblik de jongeren juist ontmoedigt? Zijn wij niet een pathetische processie verdorven grijsaards? Mijn generatie is toch opgegroeid in het tijdvak van de grenzeloos uitdijende verspilling. Het

kon niet op. Verspilling was niet zomaar goed, verspilling was het teken dat wij het toppunt van beschaving hadden bereikt.

In 1966, het tweede jaar universiteit, leerde onze professor economie, de briljante Gaston Eyskens, vader Eyskens noemden wij hem, ons de economische fasentheorie van de Amerikaanse econoom Walt Whitman Rostow kennen. Er zijn vijf fasen van economische groei, stelde Rostow. De laatste fase is die van wat hij noemde, een rijpe economie, zijnde het tijdvak van de massaconsumptie. Alle landen zouden uiteindelijk in het paradijs van de massaconsumptie terechtkomen. Wat platter gezegd: geen gezeik, iedereen rijk.

Die theorie belandde op de schroothoop van de geschiedenis. Maar zoals dat vaker gaat met economische theorieën, op het ogenblik dat zij verkondigd wordt, is tegenspreken streng verboden. Zoals Rostow het had bedacht, was het, zou het zijn, moest het zijn, het kon niet anders zijn, en wie voorzichtig probeerde iets te weerleggen, werd weggehoond als een warhoofd of als een onverbeterlijke communist. In gesprekken met economen, toen en later, is me steeds opnieuw opgevallen hoe vaak zij dogma's aanhangen. Ik vond dat heel veel economen net zo onvatbaar zijn voor tegenspraak als wat men jaren geleden noemde: gestaalde communistische kaders. Maar telkens als je dát opperde, ontardde een vriendelijk gesprek in hooglopende ruzie.

Echter, daar gaat het mij slechts zijdelings om.

De kern van de zaak is dat in mijn generatie jaren geleden niet enkel het dagelijkse gedrag, maar ook de overheersende economische theorie en de politieke praktijk gebiologeerd waren door consumptie. Het woord consumptiepatroon werd haast beschouwd als een synoniem van menselijk gedrag.

Ik heb in mijn jonge jaren hier en daar tegengeluiden vernomen, hoor, vreemd genoeg meestal uit godsdienstige hoek, 's zondags, als de jezuïetenpaters preekten, of in het roomse en krampachtig moderne jeugdkrantje *Hoogland*. Gesputter in de marge.

Een beetje later barstte de studentenrevolte van 1968 los. In België liepen we wat voorop. Wij maakten de straten al onveilig in mei 1966. In Leuven, waar ik studeerde, raakte de internationale, wereldwijde protestbeweging verweven met het veel oudere Vlaams-Waalse conflict. Hoe had het anders gekund? In België is de regering gevallen over het studentenprotest. In februari 1968. Weer liepen we voorop, dankzij de wet van de versnellende achterstand.

Volgens de grote Italiaanse cineast en dichter Pier Paolo Pasolini bleef heel dat studentengedoe een nepopstandje van rijkeluijskinderen. Ik vrees dat hij grotendeels gelijk had. Wij brulden wel allerlei kreten tegen de wegwerpmaatschappij. Maar het bleken loze kreten te zijn. Wij zaten zelf in de consumptietrein en wij trokken niet aan de noodrem. De consumptietrein denderde door.

Wij vonden in de jaren zestig van vorige eeuw dat we heel rijk waren. Rijker dan ooit. Dat klopte ook, toen. Wij wisten niet dat in de decennia die volgden we nóg veel rijker zouden worden. Onvergelijkelijk veel rijker. Onze *insouciance* kende geen grenzen. Misschien mogen we van geluk spreken dat de jongeren met wie wij nu opstappen in de klimaatbetogingen ons niet stenigen.

U kunt nu opwerpen, ja maar hela, in 1972 hadden we toch het *Rapport van de Club van Rome*, dat grenzen aan de groei voorspelde. In het Nederlands verscheen het in de pocketreeks Aula, van het Spectrum, Utrecht, die waren net iets duurder dan de Prisma-pockets. Heeft dat roemruchte rapport het milieubewustzijn wereldwijd wakker geschud? Ongetwijfeld. Met mate. De groene bewegingen zullen pas enkele jaren later hun eerste zetels in nationale parlementen halen. België 1981 – het partijtje Agalev, anders gaan leven, werd overigens gesticht door alweer een jezuïetenpater, Luc Versteyleen. Duitsland 1983. In Nederland nog later. De serieuze politici, die van de brede middenpartijen, haalden de schouders op. Laat dat slag extremisten op geitenwollen sokken maar dansen aan de rand van ons blikveld. Als we naar hén zouden luisteren, zaten we straks allemaal bij kaarslicht te lezen.

En de consumptietrein denderde door.

Waarom bleven wij zo hardnekkig de blik afwenden?

Omdat dat het comfortabelste is.

Midden jaren negentig ging ik met een groep Nederlandse en Belgische schrijvers naar Zuid-Afrika. De apartheid was afgeschaft, Mandela was president. Ik vroeg aan *blankes*, hoe hebben jullie in godsnaam die apartheid zo lang kunnen verdragen? Het antwoord luidde: door niet te kijken.

In de loop der eeuwen, van de farao's tot de Romeinse keizers, van de kasteelheren- en vrouwen tot de Hollandse regenten en de Franse pruikenkoningen, van de fabrieksbazen met sigaar en hoge hoed tot de hedendaagse beurshaaien, hebben de

bevoorrechten altijd weggekeken, weggewuifd, weggeredeneerd. Heeft mijn generatie dat soms niet gedaan? Zijn wij, in vergelijking met Afrika, Latijns-Amerika, grote lappen Azië, zijn wij niet bevoorrecht? Of wisten we niet wat we met de aarde aan het aanrichten waren?

Kom nou.

In 1961 las ik, alweer toevallig, een boek met de titel: *Bij de duivel te gast* van de Oostenrijkse boswachter Günther Schwab, dus uit het Duits vertaald, *Der Tanz mit dem Teufel*. Bijtitel: *Gaat de mensheid aan haar eigen civilisatie te gronde?* Het was een strenge, toen al vegetarische priester die het me gaf.

Ik las het en het liep me koud over de ruggengraat. In dat boek, half misdaadroman, half non-fictie, beschrijft en voorspelt Schwab akelig nauwkeurig alle denkbare ecologische rampen in de jaren vijftig van vorige eeuw en in de decennia die zouden volgen. Hij heeft het zelf nog allemaal zien uitkomen, hij overleed in 2006, honderd en één jaar oud.

Wat ik pas veel later te weten kwam, die Schwab was allesbehalve een linkse, progressieve activist, integendeel. In 1930 kocht hij een lidmaatschapskaart van de nazipartij, in de jaren veertig vocht hij aan het Oostfront. Tot daar nog aan toe. Maar uit zijn talrijke publicaties blijkt overduidelijk dat hij ook na de oorlog de oude ideeën nooit heeft afgezworen. Hij bleef het hebben over *völkisch* en *weiße Rasse* en dergelijke. Uitkijken dus. Ecologisch en progressief, om nog te zwijgen van links, zijn bijvoeglijke naamwoorden die zeer uiteenlopende ladingen kunnen dekken.

In 1962 verscheen *Silent Spring*, in het Nederlands *Dode Lente*, van de Amerikaanse biologe Rachel Carson, veel bekender, dat boek, want geschreven in de officiële taal van het mondiale kapitalisme.

En nog geen tien jaar later kregen we dus de Club van Rome. De stroom wetenschappelijke boeken, vaak gepopulariseerd, is sedertdien blijven aanzwellen.

Nee, mijn generatie had geen enkel excuus. En toch denderde de consumptietrein door. Toch draafden wij door. Collectief. Massaal. Als de stormloop van een kudde koeien in Texas.

Ik heb een hekel aan gejammer. Dat heeft nog nooit iemand vooruitgeholpen. Bovendien vind ik dat mijn generatie geen enkel recht, maar dan ook niet het geringste recht heeft

op gezeur. En laten we vooral niet neerkijken op de jongeren. Dat doet iedere generatie opnieuw en steeds opnieuw blijkt dat de ouderen ongelijk hebben.

Daarbij komt het me voor dat al die betogingen, al die vergaderingen, al die open brieven, al die verontwaardigde verklaringen, al dat gestorte geld tevergeefs zijn. Slappe pogingen om ons bejaarde geweten te sussen. Zie je wel, zo uitgeleefd, zo mak, zo slecht zijn wij nu ook weer niet. Wij willen onszelf ervan overtuigen dat wij in ieder geval betere mensen zijn dan die gehaktballenvreters, gas- en olieverstokers, dan die kibbelende, kortzichtige politici.

Maar helpen? Echt vooruit helpen?

Nee.

Het is alsof je met je auto in de afgrond stort en nog gauw even aan de handrem trekt.

En dan lees je wat ene Johan Rockström, directeur bij het gerenommeerde *Postdam-Institut für Klimafolgenforschung* schrijft. Ieder tiende van een graad Celsius telt, leert Stockström ons. De anderhalve graad die in Parijs werd afgesproken is geen fetisj, maar een gevaarlijke bovengrens. Intussen zet de mensheid uit alle macht koers naar 2,6 graden.

Dus sta je de volgende keer weer achter zo'n spandoek. Want ieder tiende van een graad telt.

Tegen wie van zoveel jobstijdingen wanhopig zou worden, zeg ik: er is nog meer werk aan de winkel. Even moeilijk. Even onmogelijk. Even noodzakelijk.

Het is mijn stellige overtuiging dat je actie tegen opwarming en actie voor sociale gerechtigheid niet van elkaar kunt scheiden. Het een kan niet zonder het ander. Wat bedoel ik met sociale gerechtigheid? Ik doe een greep: een stevige sociale zekerheid, gratis onderwijs, hoge minimumlonen, sterke vakbonden, belastingen die veel progressiever zijn dan vandaag en die dan ook hoger kunnen zijn. Moeten zijn. Zo niet wordt de economische ongelijkheid in ons soort samenlevingen zo groot dat ze onze democratische instellingen aan het wankelen brengt.

Alexis de Tocqueville (1805-1859) is een der belangrijkste politieke denkers aller tijden. Zijn magistrale boeken over democratie en revolutie blijven na meer dan anderhalve eeuw stof leveren tot reflectie en discussie, ook over hedendaagse

problemen. In een van zijn kleinere geschriften, *État social et politique de la France avant et depuis 1789*, dat verscheen in 1836, vind ik een intrigerend zinnetje:

Pour moi, quand je verrai des institutions démocratiques s'établir chez un peuple où régnera une grande inégalité dans les conditions, je considérerai ces institutions comme un accident passager.

(Wat mij betreft, als ik democratische instellingen zal zien ontstaan bij een volk waar grote ongelijkheid heerst in de levensomstandigheden, dan zal ik die instellingen beschouwen als een voorbijgaande toevalligheid.)

Wie heel veel geld heeft, kan heel veel invloed uitoefenen ten bate van heel veel eigen belang. Daar is op den duur zelfs de sterkste democratie niet tegen opgewassen.

Nog twee gedachten.

Eén.

Onze sociale zekerheid, dit wil zeggen, de gestructureerde solidariteit van allen met allen, behoedt ons drie keer voor armoede, door werkloosheid, door ziekte of door hoge leeftijd. Onze sociale zekerheid is om die reden een toppunt van beschaving, op het duizelingwekkend hoge niveau waar we de symfonieën van Beethoven, de sonnetten van Shakespeare en het Lam Gods van de gebroeders Van Eyck aantreffen.

Twee.

Ik weet niet of het mogelijk is de dringende maatregelen om de opwarming te stoppen én de maatregelen om de sociale gerechtigheid te verdedigen en te versterken, verzoenbaar zullen zijn. Ik twijfel daar zelfs sterk aan. Maar een fraaie, koele groene wereld met massale armoede, daar bedank ik voor.

Over die kortzichtige politici van daarnet wil ik het toch nog even hebben.

In november gaat Nederland naar de stembus. Enfin, een deel van Nederland toch, want u hebt geen stemplicht.

De burgers die niet gaan stemmen, moeten hun mond houden. Vind ik. De burgers die wél gaan stemmen, zouden er beter mee ophouden de politici uit te schelden. Want wie heeft die meneren en goddank ook steeds vaker mevrouwen, wie heeft die eigenlijk gekozen?

De stemmende burger.

In het curieuze koninkrijkje waar wij ons vanavond bevinden is dat in principe hetzelfde als iedere volwassen burger, want wij hebben stemplicht. Waar ik een groot voorstander van ben, maar dat geheel terzijde.

Politici zijn mensen zoals wij allemaal. Niet beter, niet slechter, niet dommer, niet slimmer dan hun medeburgers. Bestudeer maar eens de Gauss-curve. Daar past iedereen onder.

Wij, de burgers, kiezen de politici. Wij, de burgers, kunnen hen wandelen sturen als wij oordelen dat zij hun werk niet goed doen. U dus in november. Ik moet nog een jaartje wachten.

Doen onze politici hun werk slecht?

Ik vind dat een verkeerde vraagstelling.

De vraag moet luiden: zou ik het beter doen als ik in het Torentje of in de Wetstraat 16 zat? En Covid sloeg toe. En Poetin sloeg toe. En de inflatie sloeg toe. En de mensensmokkelaars sloegen toe. En de wereldwijde hitte sloeg toe. Om van de nationale verdrietjes nog maar te zwijgen. Zou u, zou ik het echt beter doen?

In alle Europese democratieën, Frankrijk, Nederland, Duitsland, Spanje, enzovoort, proberen verkozen vrouwen en mannen uit alle macht een ongebaand pad te vinden door het oerwoud van crisissen waarin wij met aan het verdwalen zijn. Vaak slaan zij doodlopende zijwegen in. Vaak volgen zij een vals spoor. Heel soms vinden zij misschien een uitweg. Het rechte pad zullen zij nooit vinden. Wij evenmin, want het rechte pad bestaat niet.

Laten wij ons niet te zeer ergeren aan het onwelluidende lawaai dat opstijgt uit onze democratische vergaderzalen. Een democratie waarin geen ruzie wordt gemaakt, is geen democratie, zei de Duitse bondskanselier Helmut Schmidt. In zijn land was het ooit verboden ruzie te maken, de gevolgen waren catastrofaal.

Mijn beroep is schrijver. Het is een ongehoord voorrecht je brood te verdienen met wat je het liefste doet. Ik vind dan ook dat het mijn plicht is daar iets voor terug te geven aan de samenleving die me dat gegund heeft.

Maar hoe geef je iets terug?

In de vorm van schone letteren?

Door je geschriften te betrekken op maatschappelijk problemen?

Of heb je helemaal niet de bedoeling wat dan ook terug te geven en zijn je de boeken die je schrijft je cadeau, desnoods tegen wil en dank? Zou een welluidende scheldpartij niet het mooiste zijn dat de schrijver de gehate medemensen kan schenken? Ik zou ze de kost niet willen geven, de getalenteerde misantropen onder de schrijvers.

Iedere schrijver moet zijn stinkende best doen om goede boeken te schrijven. Of anderen goed vinden wat je doet, zou geen enkel belang mogen hebben. Friedrich Hölderlin bijvoorbeeld wordt algemeen beschouwd als wellicht de grootste dichter ooit in de Duitse taal. Goethe vond zijn verzen maar niks. Mijn generatie stortte zich gretig op iedere letter die Godfried Bomans afscheidde. De man kreeg nooit een literaire prijs.

Móét de schrijver zich in eigen werk maatschappelijk te engageren?

In vredesnaam, nee.

Wat je schrijfsels allemaal te weeg brengen, lieve help, hoe zou je dat kunnen weten? Het boek weet meer dan de schrijver. Het leidt het een eigen leven en jij mag ernaar kijken. Meer niet.

De grote zeventiende-eeuwse dichter Jacobus Revius (1586-1658), calvinistisch predikant, schreef een prachtig sonnet, voor mij een van de mooiste uit heel onze literatuur, *Hij droech onse smerten*, de eerste regel gaat zo: *'t En sijn de Joden niet, Heer Jesu die u cruysten*. Was Revius een politiek dichter? Nee hoor. Ja toch. Bijna drie eeuwen na zijn dood, in 1941, prijst Jacques Presser het sonnet in een boek over de tachtigjarige oorlog. Prompt heeft de Duitse bezetter dat boek verboden.

Ik ken genoeg schrijvers die iedere vorm van maatschappelijk engagement beslist van de hand wijzen. Engagement schaadt alleen maar de literatuur, vinden zij. Ik deel die afwijzing niet. Ten eerste, zie boven, wat je boeken te weeg brengen, kun je slechts gedeeltelijk of helemaal niet voospellen. De Oostenrijkse auteur Alexander Lernet-Holenia bijvoorbeeld schreef voornamelijk fantastische literatuur. Toch hebben de nazi's zijn boeken verbrand. Ten tweede, er zijn teveel tegenvoorbeelden. Ik noem het bekendste in onze eigen taal. Niet weinigen noemen *Max Havelaar of de koffieveilingen der Nederlandse handelmaatschappij* de belangrijkste roman van onze literatuur. Als één boek ooit geëngageerd was, dan wel dat.

Laat dus de schrijver schrijven. Laat de schrijver zichzelf en de lezers bedriegen en juist door dat bedrog tegenwringende waarheden onthullen. Laat duizend bloemen bloeien, ook de stinkende.

Terug naar het klimaat.

Een dag of tien geleden las ik in het Duitse weekblad *Die Zeit* volgende vraag: *Kann man mit Romanen die Welt grüner machen?* Kun je met romans de wereld groener maken? Het is een verbijzondering van de vraag: Kan kunst de wereld redden? Het antwoord dat ik geef is: nee. Je hoeft niet ver te zoeken naar bewijzen. Ondanks Dante en Rembrandt en Bach en mét hen duizenden andere kunstenaars, geniaal of gewoon steengoed, blijft de wereld voor de grote meerderheid van zijn bewoners een naargeestige plek. Het ziet er niet naar uit dat daar snel verandering in zal komen.

Ondanks dat alles hebben in ons taalgebied tweehonderd dertig dichters elkaar gevonden in de beweging *Klimaatdichters*. In andere taalgebieden werken vergelijkbare verbanden. Adriaan van Dis, Renate Dorrestein en Ellen de Bruin hebben klimaatromans geschreven. Maar het blijven uitzonderingen. En weinig mensen lezen gedichten.

De grote Indiase schrijver Amitav Ghosh leverde in 2016 een boek af, *The great Derangement: Climate Change and the Unthinkable*, waarin hij zich afvraagt hoe het mogelijk is dat de opwarming van de aarde in hedendaagse fictie zo weinig aan bod komt. De titel van de Italiaanse vertaling vind ik beter dan die in het oorspronkelijke Engels: *La grande Cecità*, de grote blindheid of de grote verblinding.

Voor een kleine bundel van het Humanistisch Verbond heb ik een ode geschreven aan de plichtsbewuste boekhouder. Ze komt in een dichtbundel die verschijnt op 18 november. Misschien zal de lectuur u een beetje kunnen troosten na de verkiezingen.

Of juist niet. Want de plichtsbewuste boekhouder is de mevrouw of de meneer die niets opschoont, niets wegmoffelt, nooit, niet één seconde wegkijkt, die weigert zichzelf te verblinden. Alles móét in de balansen, ook de onwelgevallige cijfers, de weggemoffelde cijfers, de zogezegd vergeten cijfers, de dreigende cijfers, de fatale cijfers. Geen enkele uitzondering staat de plichtsbewuste boekhouder zichzelf toe. Naargelang je het plus en het min leest en vergelijkt, groeit kolom na kolom het wurgende inzicht in de algehele omvang van de algehele catastrofe.

Ode aan de plichtsbewuste boekhouder

Hij telt het plus, hij telt het min van alles.
Wat anderen nooit wilden tellen, hij telt het.
In rijen cijfers toont hij ondergang,
hij dient de waarheid, liegen is geen optie,
rode waarheid, min, min, min, hoe roder,
hoe completer, in zijn kolommen gloeit
de waarheid op.

Dichters tellen jamben, anapesten,
zij zijn verwaaide hemelingen. Hij zwoegt
op aarde. Zijn rekeningen zijn gedichten,
de hele wereld moet in zijn kolommen,
zonsondergangen boven vuilnisbelten,
het stervende mirakel van insecten,
de val van vogels, stikkende koralen,
in stalen verzen meldt hij alle kwalen,
van oceaan tot korenakker, niets ontgaat
zijn objectieve dichtersoog. Hij spiedt
en voegt een cijfer toe. En nog een. Rood.
Hij rilt en weet, mijn boekhoudersverstand,
mijn dichterziel, zij raken alles aan.
Hij huilt niet naar de maan. Hij zwijgt. Hij schrijft.

Zijn rekenen is zijn spreken, hard en koud,
de cijfers in zijn stem zijn niet vertrouwd,
als verzen van een oude Griekse bard,
elk rood getal sist angst, elk cijfer weet
veel meer dan wat een boekhouder kan weten,
het heeft tentakels, klauwen, roofdiertanden,
's nachts rust het niet, niet daags, het sluipt, het nadert,
braakt vierentwintig uur op vierentwintig
zijn bloedkleur uit. Hij vangt de spetters op
en zet ze bij in zijn sterftetabellen.

Hij, cijferaar, die wil dat zijn balansen
alles sorteren, alles meten, samenvatten,
weet dat gedichten meer weten dan dichters,
dat cijfers weten van de afgrond, cijfers
dansen op de rand, een heldere,
steeds snellere, vertrappelende, rode

dodendans.

Geert van Istendael, voor de Nederlandse Vereniging, Tervuren, 17.VII.2023.